

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОДАТКОВОГО КРЕДИТУ FEATURES OF APPLYING OF TAX CREDIT

Пирого С.С.,
*аспірант кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*

Термін «податковий кредит» не відповідає суті кредитної операції і вживається у ПКУ в різних значеннях. Запропоновано замість поняття «податковий кредит з ПДВ» вживати термін «податковий аванс», який враховується при сплаті ПДВ до бюджету у випадку використання у виробництві або після перепродажу товарів, при закупівлі яких було внесено аванс з ПДВ. При оподаткуванні послуг запропоновано застосовувати механізм переміщення ПДВ – податок сплачують споживачі послуг.

Ключові слова: податковий кредит, податковий аванс, переміщення податку.

Понятие «налоговый кредит» не соответствует сути кредитной операции и употребляется в НКУ в разных значениях. Предложено вместо понятия «налоговый кредит по НДС» употреблять термин «налоговый аванс», который учитывается при уплате НДС в

бюджет в случае использования в производстве или после перепродажи товаров, при закупке которых было внесено аванс по НДС. При налогообложении услуг предложено применять механизм перемещения НДС – налог платят потребители услуг.

Ключевые слова: налоговый кредит, налоговый аванс, перемещения налога.

The term tax credit does not meet the merits of credit transactions and is used with PKU in different meanings. A concept instead of a tax credit of VAT to use the term tax advance, which takes into account the payment of VAT to the budget in case of use in the production of goods or upon resale, the purchase of which was made an advance VAT. While taxation services proposed to apply the mechanism moving VAT – a tax paid by consumers.

Key words: tax credit, tax advance, tax movement.

Поняття «податковий кредит» у Податковому кодексі України використовується у різних значеннях. Пункт 32.2 статті 32 ПКУ передбачає зміну терміну сплати податків у формі податкового кредиту. Пунктом 17.1.5. ст. 17 ПКУ передбачено право платника податку «одержувати відстрочення, розстрочення сплати податків або податковий кредит у порядку і на умовах, встановлених цим Кодексом». Визначення поняття «податковий кредит» подано у п. 14.1.181 ст. 14 ПКУ: «податковий кредит – сума, на яку платник податку на додану вартість має право зменшити податкове зобов'язання звітного (податкового) періоду, визначена згідно з розділом V цього Кодексу». Це визначення стосується виключно ПДВ і не має нічого спільного зі зміною строків сплати податку. Йдеться, очевидно, про різні поняття. Класичне визначення податкового кредиту – перенесення строку виконання податкового обов'язку – розкривається через категорію відстрочки і розстрочки (ст. 100 ПКУ), які у статті 32 ПКУ подані як альтернативні (незалежні від податкового кредиту) способи зміни строку сплати податку.

При написанні статті автор спирається на теоретичні дослідження в галузі фінансового й адміністративного права таких учених: А.П. Альохіна, В.Т. Білоуса, В.В. Бесчеревних, І.І. Веремєєнко, Л.Н. Воронової, С.В. Запольського, Л.М.Касьяненко, А.Н. Козиріна, Ю.М. Козлова, Ф.Е. Колонтаєвського, М.П. Кучерявенка, О.П. Рябченко, Л.А. Савченко, Е.С. Слесаревої, Е.С. Фролова, Н.І. Хімичевої та інших.

Метою роботи є розкриття суті поняття «податковий кредит», виявлення особливостей його застосування для обчислення зобов'язань з ПДВ, уточнення переліку об'єктів оподаткування, для яких не повинно застосовуватися поняття «податковий кредит», та внесення пропозицій щодо вдосконалення ПКУ.

Поняття «податковий кредит» є тим елементом правового механізму ПДВ, з яким пов'язані масштабні зловживання навколо цього податку. Насправді податкові зобов'язання одних платників є податковим кредитом для інших платників. Перебування матеріалів, сировини і комплектуючих у сфері виробництва не створює об'єкту оподаткування – сумарні податкові зобов'язання усіх формальних платників ПДВ в Україні дорівнюють 0 грн. Реальна сума податку, яку можна стягнути до бюджету, виникає лише при реалізації продукції кінцевому споживачу, який є носієм податку і за рахунок коштів якого цей податок фактично, а не юридично справляється. Якщо продукція не реалізована кінцевому споживачу, то увесь ПДВ, який вдалося зібрати до бюджету на проміжних стадіях виробництва, фактично є оборотними коштами платників податку, які виробляють кінцеву продукцію. Оборотні кошти вивільнюються після реалізації продукції кінцевому споживачу. Реалізація продукції може бути ускладнена кількома обставинами:

- 1) низька купівельна спроможність споживачів;
- 2) висока собівартість продукції;
- 3) неконкурентоздатність продукції на зовнішніх ринках.

Низька купівельна спроможність споживачів – це виключний продукт державної політики регулювання доходів. Висока собівартість продукції – це спільна відповідальність виробника, державної податкової і

бюджетної політики. Неконкурентоздатність продукції на зовнішніх ринках – відповідальність виробника і науково-технічної політики держави. Намагання держави отримати більшу суму податків, ніж реально може дати економіка, і витратити її найменш ефективно, веде до згорання виробництва і подальшого погіршення стану справ з наповненням бюджету. Радикально покращити ситуацію в економіці країни можна лише при комплексному підході до реформування податкової і бюджетної політики держави. Важлива роль у цьому комплексі належить податковій політиці, засобами якої можна здійснювати і регулювання доходів населення, і забезпечити реалізацію технічної політики, і доходи бюджету.

Намагання держави через податки одержати таку суму доходів, яка є невідомою для нинішньої економіки, породили цілу низку механізмів мінімізації податкових зобов'язань. Адекватною відповіддю на посилення податкового тягаря є цілком природна реакція виробників, яка передбачає:

1. Перехід у тіньовий сектор виробництва, що дозволяє знизити собівартість продукції за рахунок уникнення оподаткування.

2. Фіктивний експорт дозволяє одержати і бюджетне відшкодування ПДВ, і можливість тіньової реалізації на внутрішньому ринку за готівку.

3. Маніпулювання цінами на сировину, матеріали, комплектуючі та готову продукцію для зниження прибутків, одержання від'ємного значення податкових зобов'язань з ПДВ і готівкових коштів.

4. Використання посередників з ознаками фіктивності для реалізації продукції, передача їм податкових зобов'язань з наступним банкрутством цього посередника (влаштування «податкових ям»).

5. Виплата заробітної плати у конвертах веде до зниження собівартості за рахунок уникнення сплати єдиного соціального внеску і податку з доходів фізичних осіб.

6. Виплата заробітної плати готовою продукцією підприємства як спосіб одержання готівки і/або ухилення від сплати єдиного соціального внеску.

7. Затримка з виплатою заробітної плати, наприклад, з метою отримання відсотків за депозитами чи використання у тіньових схемах, а також для незаконної відстрочки зі сплати податку.

Кожен із вказаних методів мінімізації податкових зобов'язань може бути усунутий шляхом коригування податкового законодавства, комплексним підходом до визначення податкових зобов'язань і адміністрування різних податків. Засоби боротьби з названими способами мінімізації податків, передбачені ПКУ, показали свою цілковиту неспроможність. Причина полягає у тому, що у ПКУ відсутній комплексний підхід до визначення податкових зобов'язань, запропоновано жорсткий контроль малозначних деталей, тоді як важливі елементи системи податкового контролю випали з уваги. Система податкового контролю вийшла громіздкою, малоінформативною, надзвичайно затратною і мало-ефективною. Існуюча податкова система не тільки не захоує, а в ряді випадків прямо перешкоджає зусиллям підприємств щодо розвитку виробництва і підвищення його рентабельності. За таких умов процес реформування податкової системи є постійним. Чергова спроба

реформування ПКУ відбулася у липні 2012. Розроблена нова концепція реформування податкової системи і запропоновані доповнення до ПКУ [1].

Проблеми зі справлянням ПДВ зберігаються виключно у зв'язку з недосконалістю механізму адміністрування, що частково можна вважати наслідком нехтування різниці між реальним і формальним платниками ПДВ. Такий механізм адміністрування ПДВ не відповідає ні його правовій природі, ні економічній суті податку. Приведення механізму адміністрування ПДВ у відповідність з його правовою природою вважаємо головним завданням у сфері реформування адміністрування ПДВ. У новій концепції податкової реформи механізм адміністрування залишається старим, а результати від її впровадження цілком прогнозовані.

Радикально покращити систему адміністрування ПДВ можна шляхом ліквідації податкових накладних і запровадження обліку і контролю податкового зобов'язання з ПДВ на основі платіжного доручення з відміткою банку про перерахування відповідної суми [2]. При цьому автоматично виникає подвійний контроль експорту – банківський і митний, який повністю унеможливує фіктивний експорт і безпідставні відшкодування ПДВ з бюджету. При нарахуванні податкових зобов'язань і податкового кредиту враховуються тільки реальні грошові потоки. Запропоновано також відшкодування надмірно сплачених сум ПДВ здійснювати виключно у спосіб, який передбачає зменшення податкових зобов'язань наступних податкових періодів. Реальні виплати з бюджету здійснюються лише тим платником податку, в яких частка експортних операцій у загальних продажах істотно перевищує 50% [3].

Важливим елементом механізму адміністрування ПДВ, який впливає на його ефективність, є податковий кредит, за рахунок якого формується від'ємне значення податкового зобов'язання, що підлягає відшкодуванню. Зауважимо, що поняття «податковий кредит» щодо ПДВ не відповідає суті категорії кредит та принципам кредитування, таким як: цільове призначення, строковість надання коштів, повернення позичальником коштів кредитору, забезпеченість позички, платність користування позиченими коштами [4]. У Податковому кодексі України термін «податковий кредит» вживається у значенні «податковий аванс», який сплачує формальний платник податку при закупівлі сировини, матеріалів, комплектуючих і продукції, призначеної для наступної реалізації. Реальним платником податку є кінцевий споживач продукції. Для стимулювання виробництва і реалізації продукції податковий аванс враховується лише у випадку використання у виробництві і реалізації виробленої продукції. Податковий аванс, внесений при закупівлі товарів, можна повернути тільки після їх реалізації або як складової іншої продукції, у виробництві якої використані закуплені товари або після перепродажу тих самих товарів. Поки продукція, за яку внесено аванс, не реалізована, податковий аванс не повинен враховуватися при обчисленні податкових зобов'язань. Образно кажучи, податковий аванс, внесений за телевизор, не повинен повертатися після реалізації шкарпеток. В іншому випадку у виробництві накопичуються понаднормативні запаси сировини, матеріалів і комплектуючих, а у сфері обігу (торгівлі) – запаси нереалізованої продукції. Складські запаси нереалізованої сировини, матеріалів, комплектуючих і готової продукції – це заморожені оборотні кошти суб'єктів господарювання, які виконують роль інфляційного мультиплікатора. Затримка сировини, матеріалів і комплектуючих у сфері виробництва і обігу негативно впливає на ринковий механізм розподілу ресурсів і вимагає додаткових затрат на зберігання наднормативних запасів сировини, матеріалів, комплектуючих і готової продукції, що знижує і без того низьку конкурентоспро-

можність продукції вітчизняного виробника. А податковий аванс у його нинішньому вигляді податкового кредиту фактично стимулює цей процес.

Ефективна система оподаткування повинна передбачати механізми прискорення оборотності обігових коштів, наслідком чого буде збільшення надходжень до бюджету, регулярності їх поступання і зменшення податкового навантаження на обігові кошти платника податку. Для досягнення поставленої мети, на нашу думку, необхідно вдосконалити механізм застосування податкового авансу.

З метою прискорення оборотності обігових коштів податковий аванс доцільно враховувати при обчисленні податкових зобов'язань лише після реалізації того товару, при закупівлі якого він був внесений. Доцільно також запровадити деякі особливості застосування цього положення стосовно виробників продукції, посередників і постачальників послуг. Виробником вважається тільки той суб'єкт підприємницької діяльності, в результаті роботи якого створюється новий товар, якому присвоюється унікальний штрих-код EAN (European Article Numbering). Посередник – це суб'єкт підприємницької діяльності, який не змінює предмет праці (код товару за міжнародною класифікацією). Решта суб'єктів підприємницької діяльності належать до постачальників послуг.

При обчисленні податкових зобов'язань посередників податковий аванс враховується у зменшення податкових зобов'язань і стосується лише тієї реалізованої продукції, при закупівлі якої він вносився. Обмеження на включення податкового авансу для посередників повинно стимулювати обсяги продажів, скорочувати шлях від виробника до споживача, стимулювати об'єктивне ринкове ціноутворення на продукцію. Поки товар перебуває у власності посередника, податковий аванс не повинен повертатися.

Для виробника використання податкового авансу також не може бути безумовним. Якщо розмір податкового авансу нічим не обмежений, виникає можливість мінімізації оподаткування або відстрочка сплати податку, або і просто ухилення від оподаткування. А разом з правом вільного ціноутворення податок можна узагалі ніколи не платити. Достатньо у кінці податкового періоду перерахувати кошти платникові податку з від'ємним значенням податкового зобов'язання, щоб не сплачувати податок узагалі. Для унеможливлення таких маніпуляцій порядок врахування податкового авансу треба змінити. Доцільно податковий аванс зараховувати для зменшення податкових зобов'язань лише щодо тих товарів (сировина, матеріали і комплектуючі), які використані у виробництві продукції, а вироблена продукція реалізована. За умови ритмічної роботи виробництва таке обмеження не утискає права виробника і не скорочує доходи бюджету.

Однак, неритмічність виробництва може бути зумовлена зовнішніми факторами. Затримки з реалізацією виробленої продукції можуть не залежати від виробника. Обсяги реалізації продукції може обмежувати низький платоспроможний попит населення, надто висока надбавка торгівельних підприємств чи надто довгий ланцюжок посередників, які сумарно накручують ціну, тощо. Для ритмічної роботи виробника потрібна ритмічна реалізація: низькі торгівельні надбавки, прями зв'язки між виробником і торгівлею, місткий внутрішній ринок і конкурентоздатна продукція. З метою запобігання вимиванню обігових коштів виробників, у рахунок зменшення податкових зобов'язань включається лише та частина податкового авансу, яка вже списана на виробництво. Складські запаси сировини, матеріалів і комплектуючих до податкового кредиту не включаються. Податковий кредит стосується виключно виробленої продукції

або етапу у виробництві складної продукції з тривалим виробничим циклом. Факт використання у виробництві підтверджується виплатою зарплати працівникам. Підтвердженням виплат заробітної плати є перерахування єдиного соціального внеску і податку з доходів фізичних осіб (найманих працівників).

Отже, право на включення до податкової звітності податкового авансу має тільки той виробник, який використав у виробництві продукції матеріали, сировину і комплектуючі, сплатив єдиний соціальний внесок і податок з доходів фізичних осіб. У зв'язку із вищевикладеним вважаємо за доцільне замість терміну «податковий кредит» вживати термін «податковий аванс» у всіх статтях Кодексу, де він вживається. Визначити термін «податковий аванс» у підпункті 14.1.181 ст. 14 ПКУ, виклавши у такій редакції:

14.1.181. Податковий аванс – ПДВ, сплачений при закупівлі товарів, сировини, матеріалів і комплектуючих або використаних у виробництві нової продукції, або реалізованих.

Обмеження права на застосування податкового авансу вимагає уточнення порядку визначення сум податку, які підлягають сплаті до бюджету. З урахуванням вищевикладеного пропонуємо викласти статтю 200.1 Податкового кодексу України у такій редакції:

«200.1. Сума податку, що підлягає сплаті (перерахуванню) до Державного бюджету України, визначається як різниця між сумою податкового зобов'язання звітного (податкового) періоду та сумою податкового авансу».

Включення податкового авансу до податкової декларації повинно бути підтверджено їх списанням на вироблену і/або реалізовану продукцію. Право на включення податкового авансу до податкової декларації виникає після перерахування єдиного соціального внеску і сплати податку з доходів фізичних осіб (найманих працівників). Складські залишки сировини, матеріалів і комплектуючих та товарів при обчисленні суми податку до уваги не беруться, тобто ПДВ, сплачений при їх закупівлі, не враховується при визначенні податкового зобов'язання. Запропонований порядок включення податкового авансу до податкової звітності має кілька позитивних наслідків:

- 1) скорочує термін перебування матеріальних цінностей у сфері виробництва і обігу;
- 2) знижує матеріальні затрати на зберігання наднормативних запасів;
- 3) прискорює оборотність обігових коштів;
- 4) не впливає на ринковий механізм розподілу ресурсів;
- 5) знижує собівартість і підвищує конкурентоздатність продукції;
- 6) не виникає спокуса штучного створення умов, за яких може виникнути право на відшкодування ПДВ з бюджету;
- 7) стимулює сплату єдиного соціального внеску і податку з доходів фізичних осіб (найманих працівників).

Особливість оподаткування операцій постачання послуг полягає у тому, що постачальники послуг не повинні реєструватися платниками податку. При оподаткуванні послуг доцільно запровадити механізм переміщення податку. ПДВ, нарахований при наданні послуг,

повинен сплачувати споживач (покупець) послуг. При оплаті послуг покупець перераховує надавачу послуг їх вартість без урахування ПДВ, а суму податку включає до своїх податкових зобов'язань або перераховує безпосередньо у бюджет. У першу чергу, це стосується послуг, факт надання яких складно проконтролювати, зокрема: консультаційні, рекламні, ліцензійні, фінансові, кадрові, агентські тощо. Сюди також належать «послуги, надані нерезидентом на митній території України, та в разі отримання послуг, місцем постачання яких є митна територія України» (ст. 198.1 в). Переважна більшість послуг може оподатковуватися за схемою переміщення ПДВ. Вичерпний перелік таких послуг має бути визначений у ПКУ. Механізм переміщення податку дозволить істотно скоротити число платників податку і спростити контроль за сплатою податку. Такі послуги надають дрібні фірми, а споживачами, як правило, є великі компанії.

При розрахунках за послуги чи товари, кінцевим споживачем яких є замовник (покупець), уся сума нарахованого ПДВ підлягає перерахуванню до бюджету в момент здійснення оплати за надані послуги. Ця сума, звичайно, не є авансовим платежем. До таких, на думку автора, належать наступні об'єкти оподаткування, перелічені у ст. 198.1, пп. б) і г):

б) придбання (будівництво, спорудження, створення) необоротних активів, у тому числі, при їх ввезенні на митну територію України (у тому числі, у зв'язку з придбанням та/або ввезенням таких активів як внесок до статутного фонду та/або при передачі таких активів на баланс платника податку, уповноваженого вести облік результатів спільної діяльності);

г) ввезення необоротних активів на митну територію України за договорами оперативного або фінансового лізингу;

Необоротні активи з моменту зарахування на баланс платника підлягають амортизації за правилами, передбаченими розділом III ПКУ. Сума ПДВ, сплачена при їх закупівлі, не може вважатися авансом, який можна повернути. Якщо ж передбачається надання відповідної пільги, яка сприяла б залученню інвестицій, то такі операції мають бути звільнені від оподаткування, а об'єкти інвестицій взяті на баланс з позначкою «Без ПДВ». У разі використання їх не за призначенням або невикористання протягом певного періоду (наприклад, півроку) власник таких активів має сплатити усю суму ПДВ.

Висновок. Податковий кредит є елементом правового механізму ПДВ, який дозволяє безконтрольно зменшувати податкові зобов'язання платника і ефективно ухилятися від сплати податку. Для удосконалення механізму адміністрування ПДВ запропоновано обмежити розмір податкового кредиту сумою ПДВ, сплаченою в ціні сировини, матеріалів і комплектуючих, які використані у виробництві продукції. Використання у виробництві передбачає сплату єдиного соціального внеску і податку з доходів фізичних осіб.

При оподаткуванні деяких операцій, що становлять об'єкт оподаткування, запропоновано застосовувати механізм переміщення податку: податок сплачує споживач послуг. Вичерпний перелік таких операцій має бути визначений у ПКУ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України»: проект /Електронний ресурс. [Режим доступу:] <http://www.epravda.com.ua/publications/2012/08/14/332031/>
2. Пирога С.С. Платіжне доручення як розрахунковий і звітний документ / С.С. Пирога, І.С. Пирога // Формування правової держави в Україні: проблеми та реалії: зб. наук. пр. за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 23-24 листопада 2012 р. – Запоріжжя, 2012.
3. Пирога С.С. Відшкодування ПДВ: шляхи удосконалення / С.С. Пирога, І.С. Пирога // Актуальні досягнення юридичної науки в XXI столітті: зб. наук. пр. за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 30 листопада – 01 грудня 2012 р. – Львів, 2012.
4. Пирога І.С. Правові та організаційні засади реформування податкової системи /Автореф. дис.... канд. юрид. наук. – Київ, 2012. – 21 с.